

Luftledninger ved Synneren naturreservat i Buskerud var kollisjonspunkt for flygende svaner:

Ringeriks-Kraft tok hånd om miljøproblemene på en konstruktiv måte

Av Viggo Ree

Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem i Buskerud ble innlemmet i Ramsarkonvensjonen i 1996. Området har både lokal, regional, nasjonal og internasjonal betydning for i første rekke trekkende og overvintrende andefugler, spesielt svaner. Flere hundre sangsvaner og knoppsvaner benytter lokaliteter i systemet under hele eller deler av vinterhalvåret. I tillegg hekker rundt 30 par av sistnevnte art i området.

For noen år tilbake var det én lokalitet i Nordre Tyrifjorden som representerte spesielt store problemer for flygende svaner. Dette gjaldt Kroksund i Hole kommune - området mellom fastlandssidene vest for Sundvollen. Under særlig isløsningen på våren og like før isen legger seg på senhøsten samler det seg flokker med svaner og andre våtmarksfugler i denne delen av våtmarkssystemet. Fuglene forflytter seg mellom Steinsfjorden og Tyrifjorden ved å fly fram og tilbake over Sundøya- og Slettøya-området - stedet der E16 går via bro og veifyllinger mellom fastlandssidene. Her var det tidligere strømførende luftledninger langs med veien, og mange svaner ble hvert år skadet eller drept under kollisjoner med disse ledningene. Området var Buskeruds verste kollisjonspunkt for flygende svaner. Like etter at Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem fikk Ramsarstatus sørget imidlertid Ringeriks-Kraft for å erstatte høyspentledningene med jordkabler. Årsaken var primært hensynet til Norges forpliktelser i henhold til denne internasjonale miljøavtalen.

Nytt kollisjonspunkt ved Synneren naturreservat

Under det siste møtet med Ringeriks-Kraft før gjennomføringen av de positive miljøtiltakene i Kroksund i 1996 ble representanter fra Hole kommune og Norsk Ornitologisk Forening (NOF) spurt om det var andre lokaliteter i

våtmarkssystemet med lignende kollisjonsproblemer. Dette var ikke kjent på det daværende tidspunkt. Lokale miljøforhold kan endre seg over tid, også når det gjelder svaners næringstilbud og forflytningsmønster. I slutten av november 2002 ble NOFs lokallag i Hole og Ringerike gjort oppmerksom på et nytt kollisjonspunkt i systemet. Dette var i området sør for Synneren naturreservat i Ringerike kommune. Verneområdet, som i hovedsak er en kroksjø (meander), er knyttet til Storelva via en kanal i den sørvestre delen. Luftledninger over jordene øst for kanalen skapte problemer for svaner når de fløy mellom Storelva og reservatet. Tellingene av vannfugler i denne delen av våtmarkssystemet finner først og fremst sted fra 2-3 utkikkspunkter nær den nordlige delen av Synneren. Herfra har man oversikt over det meste av kroksjøen via kikkert og teleskop. Det har følgelig ikke vært behov for å ferdes sør for reservatet. Dette er nok årsaken til at kollisjonsproblematikken ikke var blitt fanget opp fra ornitologihold. Like sør for kanalen har det i lang tid dessuten vært luftledninger over Storelva, noe som høyst sannsynlig også har representert et alvorlig kollisjonspunkt for flygende andefugler. Disse ofrene har vært umulig å registrere og tallfeste i det de har blitt ført med elvevannet og ut i Tyrifjorden. I en rapport fra 1993 om svaner og kollisjonsområder i Buskerud - forfattet av Bjørn Harald Larsen - er ikke Synneren-området nevnt i det hele tatt.

Montører fra Ringeriks-Kraft tar ned høyspentledninger nær Storelva på området til Helgelandsmoen militærleir den 24.11. 2003. Foto: Viggo Ree.

Hans Bergan i Ringerike vilt-
nemnd med den ledningsdrepte
sangsvanen sør for Synneren den
5.12.2002. En av montørene i
Ringeriks-Kraft er allerede oppe
i en av mastene for å reparere
skadene etter strømstansen.
Foto: Viggo Ree.

Fram til 1996 var det verste kollisjonspunktet for flygende svaner i Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem i Krokstund i Hole kommune. Her traff mange fugler høyspentledningene i det de forflyttet seg mellom Steinsfjorden og Tyrifjorden. De to knoppsvanene på bildet ble fotografert over E16 i Krokstund den 27.2.1998. Selv om luftledningene da var fjernet reagerte fuglene ved å ta ekstra høyde akkurat i det de passerte det tidligere kollisjonspunktet! Foto: Viggo Ree.

Befaring i området

Etter at jeg i slutten av november 2002 fikk opplysninger om kollisjonsområdet ved Synneren tok jeg telefonisk kontakt med grunneieren, bonde Jan Hansen. Han orienterte om forholdene, og kunne bl.a. fortelle at anslagsvis 40 svaner hadde mistet livet de siste årene etter å ha fløyet inn i ledningene sør for reservatet. Kollisjonene førte ofte til strømstans i området. Jeg ba om å bli oppringt neste gang en svane fløy seg ihjel. Den 5.12.2002 ringte Hansen meg og fortalte at en svane nettopp hadde fløyet i ledningene. Også denne kollisjonen førte til strømstans over store deler av Ringeriksområdet, bl.a. over det meste av Røysehalvøya og Vikområdet. Jeg kjørte umiddelbart ut til jordene sør for Synneren, og traff her Hansen. En representant fra Ringeriks-Kraft var allerede kommet til stedet. Denne gangen var det en ung sangsvane som hadde truffet ledningene. Over området - i øst-vest-retning sør og sørøst for reservatet - var det fire luftledninger, hvorav den nederste var jordledning. Ledningene hadde blitt skjøtt sammen flere steder, noe som viste tidligere kollisjoner med ledningsbrudd og strømstans som resultat. Også dagen i forveien - den 4.12.2002 - hadde en svane fløyet seg ihjel mot ledningene. Fjær etter denne fuglen lå på bakken under ledningene. Selve

skrotten hadde reven stukket av med i løpet av natten.

Sammenstøt á la lyn og torden

Når en svane treffer bare én høyspentledning forårsakes kun mekaniske skader på fuglen. Noen flyr av gårde uten eller med ubetydelige skader, mens andre kan bli påført f.eks. beinbrudd i vingen. En del omkommer også under slike kollisjoner. Om en svane treffer to ledninger samtidig fører dette til kortslutning. Spenningsforskjellen mellom ledningene er 22.000 volt, og dyret blir drept momentant. Det første man registrerer ved et slikt sammenstøt er en kraftig lysbue - etterfulgt av et smell som mer kan beskrives som intens during eller brumming. Fuglekroppen svis delvis av umiddelbart i lysbuen. Den blir bokstavelig talt stekt. Enkelte har sammenlignet lyden fra slike kollisjonssteder med lyn og tordenskrall.

Jan Hansen kunne fortelle at fire svaner hadde fløyet seg ihjel i området de siste to ukene. Om lag halvparten av de ledningsdrepte svanene ble funnet, for reven fjernet raskt de døde fuglene. Ved et tilfelle hadde det oppstått brann i ledningene, som deretter spredte seg til stolpene. Disse brant også opp. Etter kort tid ankom ytterligere en montør fra Ringeriks-Kraft, og de to fikk skjøtt sammen og montert opp

igjen ledningene. De kunne opplyse at de hadde vært på stedet i tilsvarende oppdrag tidligere. Hans Bergan i Ringerike viltneimnd ble deretter kontaktet via mobiltelefon, og han kom raskt til ulykkespunktet for å besiktige forholdene. Mens vi sto og snakket sammen passerte jevnlig småflokker med sangsvaner rett over ledningene, og flere holdt på å kolliderende. Trafikken til og fra reservatet skyldtes en liten råk i sørenden (i kanalen) der det var tilgang på vannplanter. Her lå det tett i tett med svaner disse desemberdagene, og fuglene benyttet utelukkende luftrommet mot Storelva i sør for å komme til og fra matkilden.

Fra både Ringerike viltneimnds og NOFs side ble det gitt uttrykk for overraskelse over at verken lokale eller regionale viltmyndigheter var blitt kontaktet etter at svanene hadde omkommet på grunn av kollisjonene ved Synneren. Sangsvanen befinner seg på den norske rødlisten (liste over truede arter), og både knoppsvanen og sangsvanen er totalfredet i Norge (fallvilt av sistnevnte skal dessuten leveres til Fylkesmannen).

Kontakt med Ringeriks-Kraft

Hans Bergan i Ringerike viltneimnd og undertegnede tok telefonisk kontakt med administrerende direktør Vincents Gaaserud i Ringeriks-Kraft den 16.12.2002. Under dette telefonmøtet orienterte vi om kollisjonsproblematikken ved Synneren, og vi fikk også opplysninger om Ringeriks-Krafts befatning med disse sakene. Bedriftens positive håndtering av Krokstund-problematikken i 1996 ble også gjennomgått. Vi opplevde under telefonsamtalen at Ringeriks-Kraft ville ta seg av problemene ved Synneren på tilsvarende måte. Senere denne vinteren opphørte kollisjonene i det råken i sørenden av reservatet frøs igjen. Vi regnet derfor med at vi ikke ville høre noe fra Ringeriks-Kraft før tidligst våren 2003.

Nye problemer i mars 2003

Allerede rundt midten av mars oppstår de første råkene i Synneren-reservatet. Svane - i første rekke sangsvaner - forflytter seg da straks til det åpne vannet for å søke føde. Den første råken oppstår på vestsiden av kropsjøen - litt under midtpartiet i verneområdet. Mange svaner flyr på denne årstiden inn og ut fra både øst- og nordsiden,

men en del benytter også luftkorridoren sør for reservatet. Disse kommer da inn over jorden til Jan Hansen. Mot slutten av mars 2003 opplevde vi nok en gang at svaner fløy seg ihjel mot ledningene sør for Synneren - med etterfølgende strømbrydd. Lørdag den 22.3.2003 gikk strømmen over bl.a. Røysehalvøya ved 13-14-tiden, og mandagen etter forsvant den i det samme området ca. et kvarter litt over kl. 20. Ringeriks-Krafts vaktjeneste ble derfor kontaktet via telefon, og man kunne der bekrefte at strømbryddene begge disse dagene skyldtes svaner som hadde fløyet seg ihjel mot ledningene ved Synneren. Ved det ene tilfellet brant en av ledningene opp og måtte skjøtes.

Den 25.3.2003 fikk jeg telefon fra Ringeriks-Krafts nettsjef Jan-Erik Brattbakk. Dette var en oppfølging av den positive kontakten vi hadde hatt med bedriftens ledelse i desember året før. Brattbakk ønsket detaljert informasjon om svanene i vårt område, og det ble en lang og konstruktiv telefonsamtale. Jeg fortalte da litt om bl.a. forskjellen på de to artene, hekkeplasser for knoppsvanene lokalt, sangsvanenes hekkeområder i nordlige deler av Norden og Russland, vinterlokalitetene i Sørøst-Norge, bestandsforhold

for begge arter og om hvilke områder disse vannfuglene benytter i Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem. Brattbakk orienterte deretter om ulike løsninger, bl.a. utskiftning til såkalte fugleavvisere - ledninger med plastbelegg. Dette fører kun til mekaniske skader på svanene, men er ikke noen god løsning på sikt. Det eneste tiltaket som kunne sette en stopper for enhver kollisjonsfare ville være å få strømmen ned i bakken. Dermed syntes det klart at Ringeriks-Kraft ville gjennomføre tiltak etter at telen forsvant fra bakken. Slike kollisjoner koster ikke bare mange svaner livet, men de representerer også store økonomiske utgifter for strømleverandøren. I tillegg forsvinner strømmen for et stort antall husstander på de mest uventete tidspunkt - uten at folk er klar over hvorfor dette til stadighet skjer. Man kan f.eks. tenke seg hvor mye materiale som går tapt på datamaskiner ved denne type strømbrydd. Forvaltningen av våre Ramsar-områder er dessuten et internasjonalt anliggende, og Fylkesmannen i Buskerud er som forvaltningsansvarlig etat derfor avhengig av alle typer av informasjon for å kunne gjennomføre dette arbeidet på en tilfredsstillende måte. Sangsvanenes tilstedeværelse i Nordre Tyrifjorden-

området i vinterhalvåret er således en av de viktigste forvaltningsanliggender i våtmarkssammenheng.

Ringeriks-Kraft med miljøansvar og handlekraft

På senhøsten 2003 hadde Ringeriks-Kraft gjennomført planleggingen for å løse kollisjonsproblematikken sør for Synneren. I tillegg til de ulike miljø- og dyrevernaspektene var det klart at bedriften vurderte omfanget av strømbryddene som veldig alvorlig. Den 24.11.2003 ble NRK-Buskerud, Ringerikes Blad og Norsk Ornitologisk Forenings lokallag i Hole og Ringerike invitert for å se på fjerningen av høyspentledningene over Storelva. Vi kjørte inn på det militære området på Helgelandsmoen, der strømmastene på østsiden av elva befant seg. Her ble ledning etter ledning sluppet ned på bakken av ledningsmontører i kraftselskapet. I siste omgang ble kraftledningene over elva demontert, og da den siste smalt i vannoverflaten var et kapittel i Nordre Tyrifjorden våtmarkssystems historie definitivt over. Journalistene intervjuet nettsjef Jan-Erik Brattbakk og artikkelforfatteren om det positive tiltaket, og reportasjer kom kort tid etter på både fjernsynet og i lokalavisen. Omtrent samtidig ble også luftledningene over jorden til Jan Hansen fjernet. De sju abonnentene på Averøya - landtangen vest for den nederste delen av Storelva - ble deretter forsynt med elektrisitet via jordkabler nordfra.

Prislappen på prosjektet kom på rundt kr. 900.000. Midlene ble skaffet til veie via omkalfatring av Ringeriks-Krafts budsjett dette året. Selv om dette er mange penger ville en fortsettelse av kollisjonene mellom ledninger og svaner ført til enda større kostnader på sikt. Dermed ble det en løsning som kom miljøet og hele samfunnet til gode. La oss håpe at tiltaket på Ringerike i 2003 kan inspirere andre kraftselskap rundt i landet til å ta hånd om tilsvarende problemer på en konstruktiv måte.

Forfatterens adresse: Viggo Ree, Pamperudbakken, 3530 Røyse.

Ung sangsvane etter sammenstøt med høyspentledninger sør for Synneren den 5.12.2002. Deler av kroppen er delvis svidd av etter kollisjonen og kortslutningen. Foto: Viggo Ree.